গৰ্ভত থকা শিশুটোৰ চাল-চলন কমি আহে। নৱম মাহৰ শেষৰ ফালৰপৰা শিশুটোৱে মূৰটো তললৈ কৰি থাকে। এই অৱস্থাত শিশুটো ভূমিষ্ঠ হ'বৰ বাবে জন্মপথৰ ওচৰত থাকেহি। এই সময়ত শিশুটোৰ উচ্চতা ১০-২০ ইঞ্চি আৰু ওজন ৩ কে.জি. হয়। এইদৰে গৰ্ভধাৰণৰ পৰা ২৮০ দিনৰ পিছত বা ৯ মাহৰ পিছত শিশু জন্ম হয়।

১.৪ শিশুকালৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ (Characteristics of babyhood) ঃ

সাধাৰণতে কেঁচুৱাৰ এবছৰ বয়সৰ পিছৰ পৰাই চাৰিওদিশত কিছুমান বিশেষ পৰিবৰ্তন হোৱা দেখা যায়। কেঁচুৱা অৱস্থাত শিশু সম্পূৰ্ণৰূপে আনৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল হৈ থাকে। কিন্তু বয়স বাঢ়ি যোৱাৰ লগে লগে শিশু আত্মনিৰ্ভৰশীল হ'বলৈ শিকে। এইদৰে শিশুৰ শাৰীৰিক, মানসিক দিশৰ বিকাশ হোৱাৰ লগতে শাৰীৰিকভাৱে নিয়ন্ত্ৰণ ক্ষমতাও লাভ কৰে। এই বয়সৰ শিশুৱে সিহঁতৰ চাৰিওফালৰ পৰিবেশৰ বিষয়ে জানিবলৈ ইচ্ছা কৰে আৰু লাহে লাহে সামাজীকৰণ প্ৰক্ৰিয়াও আৰম্ভ হয়। চালুকীয়া অৱস্থাৰ শেষৰ ফালে শিশুৱে তিনি-চাৰিটা শব্দযুক্ত অসম্পূৰ্ণ বাক্য ক'বলৈ আৰম্ভ কৰে। এনে ধৰণৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ চালুকীয়া অৱস্থাৰ শিশুৰ ক্ষেত্ৰত দেখা পোৱা যায়।

এলিজাবেথ বি. হাৰল'ক (Elizabeth B. Hurlock)-এ শিশুৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ তলত দিয়া ধৰণে ব্যাখ্যা কৰিছে— এইবোৰ চমুকৈ আলোচনা কৰা হৈছে—

১। শিশু অৱস্থা হৈছে শিশুৰ বাস্তৱিক ভেঁটি গঢ়াৰ বয়স। কিয়নো এই সময়তে শিশুৰ আচৰণৰ বিভিন্ন নমুনা, বিভিন্ন ধৰণৰ মনোবৃত্তি আৰু আবেগ প্ৰকাশৰ নমুনাসমূহ প্ৰতিষ্ঠিত হয়।

২। শিশু অৱস্থা হৈছে বৃদ্ধি স্ফুৰণ আৰু পৰিবৰ্তনৰ সময়। এই সময়ত শিশুৰ শাৰীৰিক আৰু মানসিক বৃদ্ধি দ্ৰুত গতিত হয়। ইয়াৰ লগে লগে শিশুৰ দৈহিক গঠন আৰু সামৰ্থতাৰ পৰিবৰ্তনো হোৱা দেখা যায়। কিয়নো জন্মৰ পিছতে শিশুৰ মূৰটোৰ লগতে শৰীৰৰ ওপৰ অংশ তলৰ অংশতকৈ ডাঙৰ হয়। কিন্তু লাহে লাহে শিশুৰ ওজন উচ্চতা বৃদ্ধিৰ লগে লগে শাৰীৰিক অনুপাতৰ পৰিবৰ্তন হয়। এই বয়সত শিশুৰ বৃদ্ধি দ্ৰুতগতিত হয়। শাৰীৰিক বৃদ্ধিৰ লগতে অন্যান্য দিশৰ বৃদ্ধি আৰু বিকাশো সমান্তৰালভাৱে আৰম্ভ হয়।

৩। শিশু অৱস্থা হৈছে নিৰ্ভৰশীলতা হ্ৰাস পোৱাৰ বয়স। কিয়নো বয়স বৃদ্ধিৰ লগে লগে শিশুৱে নিজৰ শৰীৰটো নিয়ন্ত্ৰণ কৰিবলৈ শিকে। ফলত শিশুৱে আনৰ সহায় নোলোৱাকৈ বহিব, থিয় হ'ব, খোজ কাঢ়িব আৰু চিৰি বগাব পাৰে। এই সময়ত শিশুৱে ভাবৰ আদান-প্ৰদানৰ যোগেদি বা কথা-বতৰাৰ যোগেদি নিজৰ প্ৰয়োজন সমূহ ব্যক্ত কৰিব পৰা হয়। সেইবাবে আত্মনিৰ্ভৰশীলতা বৃদ্ধি পায়।

৪। স্বকীয়তা বিকাশৰ বৃদ্ধিৰ সময় ঃ শিশু অৱস্থাক স্বকীয়তা বৃদ্ধিৰ সময় বুলিও কোৱা হয়। কিয়নো এই সময়ত শিশুৰ আগ্ৰহ আৰু সামৰ্থতা অনুযায়ী বৃদ্ধি বিকাশ হ'বলৈ ধৰে। শিশুৰ নিজস্ব ৰূপ আৰু আচৰণৰ মাধ্যমত স্বকীয়তা প্ৰকাশ পায়। স্বকীয়তা বৃদ্ধিৰ লগে লগে প্ৰত্যেক শিশুকে একোজন ব্যক্তি হিচাবে পৰিচিত কৰাৰ প্ৰয়োজনীয়তাও বৃদ্ধি পায়। এই সময়ত শিশুৰ মাজত স্বকীয়তাৰ বিভিন্নতা দেখিবলৈ পোৱা যায়।

৫। শিশু অৱস্থা হৈছে সামাজীকৰণৰ আৰম্ভণি। নিচেই সৰু অৱস্থাত শিশুসকল স্বাৰ্থকেন্দ্ৰিক বা অহংকেন্দ্ৰিক হয় যদিও পিছলৈ শিশুৱে সামাজিক গোটৰ এটা অংশ হ'ব বিচাৰে। সেইবাবে শিশুৱে যেতিয়া অকলশৰীয়াকৈ থাকিব লগা হয়, তেতিয়া

প্ৰতিবাদ কৰে।

৬। শিশু অৱস্থা হৈছে লিঙ্গ ভূমিকা ধৰণৰ আৰম্ভণিৰ সময়। সাধাৰণতে শিশুৰ জন্মৰ পিছৰে পৰাই ল'ৰাক ল'ৰা হিচাবে আৰু ছোৱালীক ছোৱালী হিচাবেই মানি লোৱা হয়। সেইবাবে ল'ৰাক নীলা ৰঙৰ সাজ-পোচাক আৰু ছোৱালীক গুলপীয়া ৰঙৰ সাজ-পোচাক পিন্ধাই লিঙ্গ ভূমিকা নিৰ্ণয় কৰা হয়।

৭। শিশু অৱস্থাটো হৈছে এটা আকৰ্ষক বয়সৰ সময়। যদিও এই বয়সত শিশুৰ মূৰ, গা, হাত-ভৰি আদিৰ আকাৰ সমানুপাতিক নহয়, তথাপিও ডাঙৰ মূৰ, বাঢ়ি অহা পেট, সৰু হাত ভৰি আদিৰ সৈতে অধিক আকৰ্ষণীয় হয়। যেতিয়া শিশু অসহায় অৱস্থাত থাকে আৰু আনৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল হয়, তেতিয়া ডাঙৰে শিশুক আকৰ্ষণীয় ৰূপত দেখা পায়।

৮। শিশু অৱস্থা হৈছে সৃজনীশীলতাৰ আৰম্ভণিৰ সময়। এই বয়সৰ শিশুৱে নিজৰ পৰিবেশ নিয়ন্ত্ৰণ কৰিব নোৱাৰে আৰু তেওঁলোকৰ মাংসপেশীৰ সু-সমন্বয়ৰ অবিহনে কোনো কাম ভালদৰে কৰিবলৈ সমৰ্থ নহয়। এইদৰে শিশুৱে যি ধৰণৰ কাৰ্য কৰে তাকে সৃজনাত্মক কাৰ্য আখ্যা দিয়া হয়।

৯। শিশু অৱস্থা হৈছে সংকটপূৰ্ণ বয়সৰ সময়। জীৱনৰ সকলো সময়েই সংকটেৰে ভৰপূৰ যদিও হাৰলক শিশু অৱস্থাটোক অধিক সংকটপূৰ্ণ বুলি কৈছে। এই সংকট শাৰীৰিক আৰু মানসিক দুই ধৰণৰ হ'ব পাৰে। শাৰীৰিক সংকটৰ ভিতৰত বেমাৰ-আজাৰ, দুৰ্ঘটনা আদিয়ে সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰিব পাৰে। কিয়নো এনে ধৰণৰ সংকটে শিশুক শাৰীৰিক ভাৱে অক্ষম কৰিব পাৰে বা কেতিয়াবা মৃত্যুও হ'ব পাৰে। তাৰোপৰি শিশুক যদি সৰুৰে পৰা উপযুক্ত আচৰণ, মনোবৃত্তি আদিৰ বিষয়ে ভালদৰে শিক্ষা দিয়া নহয়, তেতিয়া শিশুৰ কিছুমান মানসিক সংঘাটে দেখা দিব পাৰে।

মূলভাৱ

- শিশুৱে বিভিন্ন কৌশলসমূহ আয়ত্ব কৰি ভুল-শুদ্ধ বিচাৰ কৰিব পৰা অৱস্থা পোৱাৰ লগতে ভালদৰে ভাবৰ আদান-প্ৰদান কৰিব পাৰিলেই আত্মনিৰ্ভৰশীল হৈ পৰে।
- মাতৃগৰ্ভত থকা অৱস্থাতো শিশুৰ বৃদ্ধি বিকাশৰ প্ৰক্ৰিয়া চলি থাকে।
- মাতৃগৰ্ভত শিশু অংকুৰিত হোৱাৰ দিনৰে পৰা জন্ম হোৱা সময়লৈকে এই গোটেই সময়ক প্ৰাক্-প্ৰসূতি কাল বোলা হয়।
- প্ৰাক্ প্ৰসূতি কালৰ তিনিটা স্তৰ আছে— ডিম্বাণুৰ স্তৰ, ভ্ৰূণৰ স্তৰ আৰু গৰ্ভস্থ শিশুৰ স্তৰ।
- চালুকীয়া অৱস্থাৰ শিশুৰ কেতবোৰ বিশেষ বৈশিষ্ট্য আছে।